
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ
ՄԱՆՈՒԿ ԲԵՅ ՄԻՐԶԱՅԱՆԻՆ

2018 թ. հունիսի 7-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում բացվեց միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված Մանուկ Բեյ Միրզայանին: Մանուկ Մարտիրոսի Միրզայանը XVIII-XIX դդ. Օսմանյան և Ռուսական կայսրությունների հպատակ, դիվանագիտական ասպարեզի ամենահայտնի դեմքերից է, պետական գործիչ և ազգային մեծ բարերար: Ահա այս անվանի հայի մահվան 200 և ծննդյան 250-ամյակներին ընդառաջ էր կազմակերպվել միջազգային գիտաժողովը:

Բացման խոսքով հանդես եկան ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, ակադեմիկոս Յու. Սուվարյանը և ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Ռ. Սաֆրաստյանը:

Գիտաժողովին իր օրհնությունը բերեց ռումինահայոց հոգևոր թեմի առաջնորդ Տաթև եպիսկ. Հակոբյանը: Մասնակիցներին ողջունեց նաև Արագածոտնի փոխմարզպետ, պատմաբան Մուշեղ Աբգարյանը: Նա հրավիրեց գիտաժողովի երրորդ, եզրափակիչ օրն անցկացնել Աշտարակում, մասնակցել Կարբի գյուղի հրապարակի անվանակոչությանը Մանուկ Բեյի անունով, հիշատակի ոգեզոչման պատարագին Կարբիի ս. Աստվածամայր եկեղեցում:

Գիտաժողովին մասնակցելու էին եկել գիտնականներ Ուկրաինայից, Մոլդովայից, Ռումինիայից, Ֆրանսիայից, Ռուսաստանից, Թուրքիայից: Աշխատանքային լեզուներն էին հայերենը, ռուսերենն ու անգլերենը:

Գիտաժողովը բացվեց Մանուկ Բեյ Միրզայանին նվիրված “Հետք պատմության մեջ” ֆիլմի ցուցադրմամբ:

Առաջին զեկուցողը Մոլդովայի Խրնշչետ քաղաքում Մանուկ Բեյի՝ արդեն վերականգնված ապարանքի տնօրեն Պլաչիդե Թյուդորն էր, ով նախաձեռնել էր ավերակի վերածված պալատի ապարանքի վերականգնման աշխատանքները և շուրջ 10 տարի հետազոտում է Մանուկ Բեյի կյանքն ու գործունեությունը։ Նա խոսեց Բեսարաբիայում Մանուկ Բեյի ժառանգության մասին։

Ռումինահայոց հոգևոր թեմի առաջնորդ Տաթև Եպիսկ. Հակոբյանը հանդես եկավ «Մանուկ Բեյը և ռումինահայոց թեմը» զեկուցմամբ։

Բուխարեստի «Արարատ» և «Նոր կյանք» պարբերականների խմբագիր Էդուարդ Անտոնյանը զեկուցեց «Մանուկ Բեյ Միրզայան հայր՝ Եվրոպայի խաչմերուկում» թեմայով։

Գիտաժողովի ընդմիջմանը կատարվեց Հակոբ Միրունու «Էջեր Մանուկ Բեյի կյանքեն» գրքի գինեձոնը։ Գիրքը ներկայացնում էր 1969–1970 թթ. «Բանբեր Հայաստանի արխիվների» ամսագրում տպագրված Հ. Միրունու երկի լուսապատճենային տպագրությունը և ուսումնասիրության անգլերեն թարգմանությունը։ Այն փաստագրական հարուստ նյութ է պարունակում ռուս-թուրքական պատերազմի, Մանուկ Բեյի դերակատարության և հաշտության դաշնագրի գործում ունեցած ներդրման մասին։ Երկի լույս ընծայումը, մասնավորապես, անգլերեն թարգմանությամբ, կարևորագույն նվեր էր գիտաժողովի մասնակիցներին։ Թարգմանիչն Աստղիկ Երանոսյանն էր, գլխավոր խմբագիրը՝ Գայանե Շաբունցը, իսկ առաջաբանի հեղինակը՝ պ. գ. դ. Հասմիկ Ստեփանյանը։ Գինեձոնի արարողությունը կատարվեց Տաթև Եպիսկ. Հակոբյանի ձեռամբ և օրհնության երգեցողությամբ։

Գիտաժողովի հաջորդ նիստը սկսվեց «Մանուկ Բեյ Միրզայան» ֆիլմով, որը ռումինահայերի նվերն էր գիտաժողովին՝ հատուկ արված հայերեն տողատակերով։

Այնուհետև լսվեցին մի շարք զեկուցումներ։ Մատենադարանի գիտաշխատող Օրսաննա Կարապետյանը հանդես եկավ «Մանուկ Բեյ Միրզայան՝ Մուսթաֆա փաշա Բայրաքթարի խորհրդականից՝ Ցարական Ռուսաստանի հպատակ» թեմայով։ Ստամբուլահայ պատմաբան, թարգմանչուհի Սիրվարդ Մալխասյանը խոսեց Մանուկ Բեյի՝ Օսմանյան կայսրության քաղաքական կյանքում ունեցած դերի մասին։ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրեն Վարդան Դևրիկյանը ներկայացավ «Մանուկ Բեյը և ժամանակի հայ գրական կյանքը» զեկուցմամբ։

Հունիսի 8-ին գիտաժողովի նիստերը շարունակվեցին Արևելագիտության ինստիտուտի նիստերի դահլիճում: Առավոտյան նիստի նախագահողներն էին Տաթև Եպիսկ. Հակոբյանը և Պլաչիդե Թյուդորը: Ուկրաինայում հայ մշակութային արժեքների մասնագետ, կոթողային ուսումնասիրության հեղինակ Իրինա Հայուկը զեկուցեց XVIII–XX դդ. Ուկրաինայի հարավային շրջանների զարգացման գործում ռուս-թուրքական փոխհարաբերությունների կարևոր գործոն լինելու մասին: Ռումինիայի ակադեմիայի Հարավ-արևելյան եվրոպայի ինստիտուտի տնօրեն Անդրեյ Տիմոտինը խոսեց Ռումինիայի ազգային արխիվում գտնվող Հակոբ Միրունու ֆոնդի փաստաթղթերի մասին և կարևորեց դրանց՝ ռումինացի ու հայ գիտնականների համատեղ ուսումնասիրությունը:

Այդ մասին խոսեց նաև Տաթև Եպիսկ. Հակոբյանը, ում շնորհիվ Բուխարեստի եկեղեցուն կից գրադարանը, ձեռագրատունն ու թանգարանը դարձել են ոչ միայն հայ, այլև օտար գիտնականների համար հայագիտական բազմակողմանի ուսումնասիրությունների կարևորագույն կենտրոն:

ԳԱԱ “Հայկական Հանրագիտարան” հրատարակչության գլխավոր խմբագիր-տնօրեն Հովհաննես Այվազյանն անդրադարձավ 1969–1970 թթ. “Բանբեր Հայաստանի արխիվների” ամսագրում տպագրված և գիտաժողովի օրերին լույս տեսած Հակոբ Միրունու “Էջեր Մանուկ Բեյի կյանքեն” աշխատությանը: Հակոբ Միրունու եղբորորդին՝ փարիզաբնակ Պատրիս Ջօլօյանը, պատմեց իրենց գերդաստանի մասին և ցուցադրեց իր հոր՝ հայտնի լուսանկարիչ Գրիգոր Ջօլօյանի՝ պատմական արժեք ներկայացնող մի քանի տասնյակ լուսանկարներ: “Հայ իշխան Մանուկ Բեյը” գեղարվեստափաստագրական ռուսերեն պատումի հեղինակ, մոսկվայաբնակ գրող Գոհար Ռշտունին խոսեց տարիներ առաջ լույս տեսած իր գրքի համար կատարած հետազոտությունների մասին:

Գիտաժողովի երեկոյան նիստը (նախագահողներ՝ Միրվարդ Մալխասյան ու Իրինա Հայուկ) սկսվեց ստամբուլահայ երիտասարդ հետազոտող Սարո Դադյանի՝ “Գազագ Արթին Ամիրան և հայ համայնքը Օսմանյան կայսրությունում 1808–1832 թթ.” զեկուցմամբ: Բուխարեստաբնակ Անդրեյ Պասլարիուն “Խան Մանուկ իջևանատունը Բուխարեստում” վերնագրով զեկուցումը կարդաց հայերենով:

Արևելագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող Անուշ Հովհաննիսյանը խոսեց “Այանները և նրանց բանկիրները. իշխանության

արտահոսքը Օսմանյան կայսրությունում (XVIII դ. վերջ – XIX դ. սկիզբ)՝ թեմայով:

Գիտաժողովի երրորդ, եզրափակիչ օրը՝ հունիսի 9-ին, մասնակիցները և հյուրերը մեկնեցին Կարբի: Կարբեցիները, որ համարյա անտեղյակ էին իրենց հոչակավոր համագյուղացու պատմությանը, արդեն պատրաստվում են հաջորդ տարի տոնել Մանուկ Բեյի ծննդյան 250-ամյակը և տեղադրել նրա կիսանդրին: Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ Արագածոտնի հոգևոր դասը ներկայացնող Վրույր վարդապետը: Հանդիպմանը ներկա էր Արագածոտնի փոխմարզպետ Սուշեղ Աբգարյանը: Մանուկ Բեյի կենսագործունեության մասին պատմեց Արևելագիտության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ. գ. դ. Հասմիկ Ստեփանյանը: Երախտագիտության խոսքով հանդես եկան ստամբուլահայ գիտնական Սիրվարդ Մալխասյանը և Գոհար Ռշտունին: Ելույթ ունեցան գյուղի մանուկները: Ապա Կարբիի ս. Աստվածամայր եկեղեցում հոգեհանգստյան արարողություն կատարվեց՝ ի հիշատակ ծնունդով կարբեցի Միրզայան գերդաստանի: Ներկաները մասնակցեցին Կարբիի հրապարակի՝ Մանուկ Բեյ Միրզայանի անունով կոչելու արարողությանը: Հուշատախտակի բացումը կատարեց ու ելույթ ունեցավ Ռումինիայում ՀՀ արտակարգ և լիազոր նախկին դեսպան, այսօր՝ ՀՀ նախագահի խորհրդական Համլետ Գասպարյանը: Ի դեպ, նրան ենք պարտական այս գիտաժողովի անցկացման գաղափարի համար:

Այնուհետև գիտաժողովի մասնակիցները մեկնեցին Օշական՝ Մեսրոպ Մաշտոցի գերեզմանին ուխտագնացության, ապա շրջեցին հայկական քարե տառերի այգում:

Գիտաժողովի եզրափակիչ նիստը (նախագահող՝ Հ. Գասպարյան) տեղի ունեցավ Օշականի եկեղեցուն կից դահլիճում՝ Արևելագիտության ինստիտուտի աշխատակից, պ. գ. թ. Կարինե Ավետյանի «Կաթողիկոսական վավերագրերը Մանուկ Բեյի ընտանիքի մասին» զեկուցմամբ: Դրան հաջորդեցին նիստերի նախագահողների ելույթները: Որոշում կայացվեց գիտաժողովի նյութերն առաջիկայում հրատարակելու վերաբերյալ:

ՀԱՍՄԻԿ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ